

ПОМЕН БОГОМИЛА – БАБУНА У ЗАКОНОПРАВИЛУ СВЕТОГА САВЕ И „ЦРКВА БОСАНСКА“⁹

Говорити о богомилима или бабунима и „Цркви босанској“ значи расправљати о томе, ко су „крстјани“ у Босни: верници „јеретичке дуалистичке Цркве босанске“ или православни хришћани?¹⁰

Међу списима о хришћанским и нехришћанским јересима у *Законоправилу или Номоканону Светога Саве*, налазе се и списи о масалијанској јереси. Непосредно у вези са масалијанима помињу се и богомили или бабуни.

За разлику од грчких номоканонских зборника средњега века, у српском тексту су исписане и глосе о

⁹ Рад је прво саопштен на Међународном научном скупу: *Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена*, који је организовао Историјски институт САНУ, 13–15 децембра 1994, па штампан у: *Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена*, Међународни научни скуп 13–15 децембар 1994. Зборник радова, књ. 12, Београд 1995, 263–283, и засебно објављен као књига „цепног“ формата, Београд 1995, 1–51. Потом је прештампан у: Др Миодраг М. Петровић, *Одабрани радови у шест књига, Књига пета, Богомилсколатинска јерес, „Црква босанска“ и мухамеданство*, Београд 2013, 1–51, (13)–(63). Сва издања су с резимеима на српском и енглеском језику.

¹⁰ Овај пасус објављен је само у првој од наведене три јединице, у претходној напомени (бр. 9).

богомилима, тј. кратка објашњења о томе, да су масалијани учитељи богомила и да су ови нико други него бабуни.

Одређеније, грчки спис о масалијанској јереси има кратак наслов, који у преводу на српски језик гласи: „О масалијанима, сада богомилима“¹¹. Тај наслов је Византинцима био довољан, а у *Законоправику* (гл. 42.) овако је проширен: „О масалијанима који се сада зову богомили – бабуни“.¹²

Срби су, међутим, и тако проширени наслов обогатили нечим чега у познатим грчким текстовима нема, а то су глосе о богомилима, званим бабунима: а) „У овој глави је све бабунска јерес, јер тако држе и бабуни“; б) „Масалијани учитељи богомила, то јест бабуна“¹³. Овим

¹¹ „Περὶ Μασσαλιανῶν τῶν νῦν Βογομίλων“. Апелатив богомили је стран Грцима, па га зато неуједначено пишу: βογόμηλοι, βογόμουλοι, βογόμιοι (Ράλλη Γ. Α. καὶ Ποτλῆ Μ., Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, т. I, Ἀθήναι 1852, 191 т. II, 1852, 68 т. III, 1853, 49, 116 т. V, 1855, 80, 83, 85, 88, 90, 452), а у Cod. Sinaiticus бр. 1121 (XV век), л. 180β, βογομίλλιν. У науци није решено питање правог порекла назива *богомили – бабуни*. Различита мишљења о томе в. Д. Драгојловић, *Богомилство на Балкану и у Малој Азији*, II. *Богомилство на православном истоку*, Београд 1982, 77–80. Уп. ниже, код Д. Драгојловића, нап. 13.

¹² *Иловички препис*, л. 364а. Изд. М. Петровић, *Законоправило или Номоканон Светога Саве*, Горњи Милановац 1991: „ш масалинанѣхъ иже соуть нѣиѣни глаголемии богомили. бабуни“.

¹³ У *Иловичком препису*, л. 364а, прва глоса је на доњој белини, тј. испод основног текста („В сѣи главизнѣ все бабоуњска јересь. тако бо држеть и бабуни“, а друга на горњој белини „Масалиане оучители бѣѣгоумиломъ рекше бабоуномъ“). У вези са отвореним питањем порекла самог назива богомили (в. код Д. Драгојловића нап. 11) битно је овде то, што нам извори говоре да су богомили, у ствари, бабуни, а то значи неверници, са чим треба довести у везу одреднице бабунија и бабунски у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика*, књ. I, САН, Београд 1959, 225.

двема белешкама треба здружити и трећу, која је у 61. глави *Законоправила*, где је *Стис Тимотеја, презвитера Велике цркве цариградске о јересима*, а која гласи: „Све ове главе су бабунска јерес, јер тако и ти говори“¹⁴

У научној литератури ове глосе су познате још у XIX веку. Објавили су их Сава Косановић и Ватрослав Јагић¹⁵, независно један од другог.

Потанко изложено у *Законоправилу* дуалистичко учење масалијана, као и објашњења глосатора – човека који је изблиза познавао суштину јереси богомила или бабуна, важна су подлога за преиспитивање често понављаних закључака о томе, да су „крстјани“ у Босни јеретици и да је њихова звана „Црква босанска“ јеретичка. Има истраживача који и данас прецењују римокатоличке изворе, па Босну средњег века представљају као земљу „патарена“, „јеретика“ и „шизматика“.

Од обимне домаће и стране литературе о томе¹⁶, из које се гдегде назире путоказ ка веродостојним извори-

¹⁴ У *Иловичком препису*, л. 385а, на белини доле („Сии главы все бабоунские јересн. таако бо и тии глаголютию“.

¹⁵ Сава Косановић, *Белешка о богомилима*, „Гласник СУД“, књ. XXXVII, 1873, 179, 185 (према *Сарајевском препису*, где су глосе у основном тексту); V. Jagić, *Opisi i izvodi iz nekoliko južno-slovenskih rukopisa*, Starine JAZU, књ. VI, 1874, 106–107 (све три глосе су из *Иловичког преписа*).

¹⁶ Марљиво дат преглед домаће и стране литературе, закључно са 1980. годином, в. Салих Јалимам, *Прилог библиографији о „цркви босанској“ и богомилству*, у: „Годишњак Друштва историчара Босне и Херцеговине“, год. XXXVI, Сарајево 1985; 173–196; од новијих радова в. на пример, S. Ćirković, *Bosanska crkva u bosanskoj državi*, у: „Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine“, I. Društvo i privreda srednjovekovne bosanske države, ANUBiH, posebna izdanja, књ. 17, Sarajevo 1987, 191–254; Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка црква босанска*, САНУ, Балканолошки институт, посебна издања, књ. 30, Београд 1987; Р. Со-